

ГЕНЕЗА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Діхтієвський П. В., Кривенко О. В., Пашинський В. Й.

ВСТУП

З моменту проголошення незалежності України одним з головних завдань державного будівництва стало створення системи оборони та національних збройних сил як одного з основних інститутів незалежної держави. Україна як європейська держава створює свою власну систему національної безпеки і оборони, виходячи із своїх національних традицій та національних інтересів. Цей процес вимагає системного, науковообґрунтованого підходу до визначення правових основ національної політики у сфері безпеки й оборони, створення системи у відповідність з державно-правовим статусом України як суверенної, демократичної і правової держави.

Забезпечення національної безпеки і оборони є основною гарантією державотворення в Україні, необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей Українського народу, його вільного та демократичного розвитку. Саме тому забезпечення національної безпеки й оборони України Конституція відносить до найважливіших завдань держави та всього Українського народу¹.

Забезпечення воєнної безпеки і оборони країни, в першу чергу, залежить від рівня розвитку економічної, військово-технічної і загальнополітичної систем держави, а також від доктринально-правової бази, яка визначає правові основи національної політики у сфері безпеки й оборони, повноваження всіх суб'єктів публічної влади щодо захисту національних інтересів за допомогою військових засобів, в цілому регулює суспільні відносини у сфері оборони.

В умовах повномасштабної російської військової агресії проти України та тимчасової окупації частини її території, дуже гостро постає питання вдосконалення правового забезпечення оборони України, організації захисту суверенітету та територіальної цілісності. Протидія російській збройній агресії проти України, відновлення територіальної цілісності України, а також захист і відновлення прав громадян України, які постраждали від збройного конфлікту та/або перебувають на тимчасово окупованих територіях, є домінуючим публічним інтересом всього українського народу та пріоритетним завданням держави Україна. Реалізація вищезазначеного пріоритетного завдання можлива лише за умови відповідного правового регулювання суспільних відносин у сфері оборони, законодавчого визначення системи оборони, повноважень суб'єктів її забезпечення, з

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.

урахуванням сучасного практичного досвіду відбиття російської військової агресії проти України.

1. Формування правових основ забезпечення оборони України

Діяльність з формування системи забезпечення воєнної безпеки, оборони України стала невід'ємною частиною і фактором державотворчих процесів у сучасній Україні. Прийняттям Акту проголошення незалежності України Верховна Рада 24 серпня 1991 р., урочисто проголосила незалежність України та створення самостійної демократичної держави – України². Акт незалежності України є визначальним як для формування української держави, так і для створення системи безпеки і оборони незалежної держави. Того ж дня Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про військові формування на Україні», яка передбачала підпорядкування українському парламенту всіх військових формувань, що були дислоковані на території республіки, та утворення Міністерства оборони України³.

Верховна Рада України 11 листопада 1991 р. ухвалила Постанову «Про концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України» як політико-правовий нормативний акт, що заклав концептуальні та організаційно-правові засади системи оборони держави. Концепцією оборони та будівництва Збройних Сил України (далі – ЗСУ) визначено умови і чинники, які впливали на створення системи оборони, будівництво, структуру збройних сил та основні органи військового управління, порядок фінансово-економічного забезпечення воєнної реформи, порядок вирішення питань соціального захисту військовослужбовців⁴.

Розпочався активний процес формування законодавчої бази забезпечення системи оборони держави. 6 грудня 1991 р. Верховна Рада України ухвалила два основоположні закони щодо створення системи оборони країни та українських Збройних Сил – Закони України «Про оборону України» та «Про Збройні Сили України», а також затвердила текст військової присяги.

Фундаментальне, основоположне значення для розбудови системи оборони держави мав Закон України «Про оборону України», у якому сформульовано загальні положення про оборону України, складові системи оборони держави, правові засади її організації та забезпечення, положення, що стосуються стану війни, воєнного часу, мобілізації, територіальної оборони, повноваження органів державної влади та органів військового управління, порядок їх дій і взаємодії щодо збройного захисту суверенітету, незалежності, територіальної цілісності та недоторканості України⁵.

² Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради від 24.08.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.

³ Про військові формування на Україні: Постанова Верховної Ради України від 24.08.1991 р. № 1431-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1991. № 38, Ст. 506.

⁴ Про Концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України: Постанова Верховної Ради України від 11.10.1991 р. № 1659-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1991. № 51. Ст. 729.

⁵ Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 9. Ст. 106.

Фактично цим законом визначено склад і завдання військової організації держави на той час (нині – сил оборони сектору безпеки і оборони держави)⁶.

Законом України «Про Збройні Сили України» встановлено призначення, принципи будівництва, склад та завдання ЗСУ, порядок керівництва ними. Проголошено створення ЗСУ, що складалися із Сухопутних військ (війська наземної оборони), Військово-повітряних сил (війська оборони повітряного простору) та Військово-морських сил. Діяльність будь-яких політичних партій і рухів у ЗСУ була заборонена⁷.

В процесі формування законодавчої бази оборони, зокрема було розроблено і прийнято такі законодавчі й підзаконні акти: «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»⁸, «Про загальний військовий обов'язок і військову службу»⁹, «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ»¹⁰, «Про мобілізацію та мобілізаційну підготовку»¹¹, Постанову Верховної Ради України «Про текст Військової присяги»¹², Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо будівництва Збройних Сил України»¹³, Постанову Верховної Ради України «Про Воєнну доктрину України», інші нормативно-правові акти, що регулювали питання створення та діяльності військової організації держави, організації системи оборони України в цілому. Важливе значення для організації функціонування військових частин і підрозділів мало введення в дію Указом Президента України Тимчасових Статутів ЗСУ (Тимчасовий Статут внутрішньої служби, Тимчасовий Статут гарнізонної і вартової служби, Тимчасовий дисциплінарний статут, Тимчасовий стройовий статут)¹⁴. Хоча зазначені Статути в цілому дублювали радянські, але вони вводили нову українську

⁶ Кузьмук О. І. Формування та еволюція Воєнної організації(сектору безпеки і оборони) України (1991–2012): монографія. Київ: НУОУ ім. Івана Черняховського. 2013. С. 134.

⁷ Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.

⁸ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190.

⁹ Про загальний військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385.

¹⁰ Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ: Закон України від 19.04.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 399.

¹¹ Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 44. Ст. 416.

¹² Про текст Військової присяги: Постанова Верховної Ради України від 06.12.1991 р. № 1936-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 13.

¹³ Про невідкладні заходи щодо будівництва Збройних Сил України: Указ Президента України від 05.04.1992 р. № 209. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/209/92>. (дата звернення: 10.05.2023).

¹⁴ Про тимчасові статuti Збройних Сил України: Указ Президента України від 07.10.1993 р. № 431/93 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/431/93#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

військову термінологію і впорядковували функціонування та відносини безпосередньо у військових частинах.

Особливе значення мало прийняття Верховною Радою України Военної доктрини України. Уперше в політико-правовому акті Україна задекларувала основоположні принципи й пріоритети военної політики держави. Зазначалось, що головною метою военної політики України є гарантування національної безпеки України від зовнішньої военної загрози, відвернення війни, підтримання міжнародного миру і безпеки. Констатувалось, що Україна буде свої відносини з іншими державами на основі принципів рівноправності, взаємоповаги, взаємовигоди, невтручання у внутрішні справи та інших загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, зафіксованих, зокрема, у Статуті Організації Об'єднаних Націй (ООН), Хельсінкському заключному акті та документах Наради з безпеки і співробітництва в Європі¹⁵.

Паралельно відбувався процес організаційно-правого забезпечення розбудови інших військових формувань як складових сектору безпеки і оборони, які, відповідно до Военної доктрини, разом зі ЗСУ приймали участь в обороні держави. Так, 4 листопада 1991 р. Верховна Рада України прийняла закони України «Про державний кордон України», яким встановлювалися державний кордон, його правовий режим і забезпечення охорони¹⁶ та «Про Прикордонні війська України», у якому визначалися структура, завдання та повноваження прикордонних військ щодо захисту державного кордону¹⁷. Законом України «Про Національну гвардію України» (втратив чинність 11 січня 2000 р.) створювалось нове військове формування, на яке, крім правоохоронної функції, покладалася ще й зовнішня – захист суверенітету та територіальної цілісності держави¹⁸. 25 березня 1992 р. прийнято Закон України «Про Службу безпеки України», який визначив структуру та завдання служби щодо захисту державної безпеки¹⁹. Прийняття цих законодавчих актів значно посилювало всі складові военної організації держави та стало вагомим чинником посилення обороноздатності України.

Остаточо організаційно-правове закріплення системи оборони держави відбулося з прийняттям 28 червня 1996 р. Верховною Радою Конституції України, яка на вищому законодавчому рівні визначила оборону, захист суверенітету і територіальної цілісності України найважливішою функцією

¹⁵ Про Военну доктрину України: Постанова Верховної Ради України від 19.10.1993 р. № 3529-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 43. Ст. 409.

¹⁶ Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 2. Ст. 5.

¹⁷ Про прикордонні війська України: Закон України від 04.11.1991 р. № 1779-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 2. Ст. 17.

¹⁸ Про Національну гвардію України: Закон України від 04.11.1991 р. № 1774-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 1. Ст. 1.

¹⁹ Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 27. Ст. 382.

держави, справою всього Українського народу та поклала її виконання на ЗСУ²⁰.

У подальшому правове забезпечення оборони, насамперед, було зосереджено на процесах реформування ЗСУ та інших військових формувань, оптимізації їх штатної чисельності, організаційно-штатної структури, органів військового управління, на правовому забезпеченні цих процесів шляхом удосконалення нормативно-правових актів²¹.

Важливе значення мало прийняття спеціальних військових законів – військових статутів, які значно відрізнялись від Тимчасових статутів та врегульовували питання прав і обов'язків військовослужбовців, повсякденної діяльності, організації бойової підготовки та навчання, несення вартової, гарнізонної та внутрішньої служби, дисциплінарної відповідальності та ін. Верховна Рада України 24 березня 1999 р. прийняла Закони України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України»²², «Про Статут гарнізонної та вартової служби Збройних Сил України»²³, «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України»²⁴, «Про Стройовий статут Збройних Сил України»²⁵. Зазначені Статути мали значні доопрацювання, враховували набутий досвід функціонування національних збройних сил і відповідали політиці державотворення.

В цей же час приймалися Державні програми розвитку та реформування ЗСУ, включно з програмою переходу до комплектування Збройних сил та інших військових формувань військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом²⁶.

Слід зазначити, що через різні об'єктивні та суб'єктивні причини, насамперед, через невизначеність з основним цивілізаційним вектором розвитку України щодо приєднання до міжнародних регіональних безпекових організацій, відсутності політичної волі керівництва держави та

²⁰ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.

²¹ Пашинський В. Й. *Забезпечення оборони України: адміністративно-правові аспекти*: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 408 с. С. 34-35.

²² Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 548-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 194.

²³ Про Статут гарнізонної та вартової служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 550-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 196.

²⁴ Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 551-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 197.

²⁵ Про Стройовий статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 549-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 195.

²⁶ Про Державну програму переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом : Указ Президента України від 17.04.2000 р. № 348/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348/2002#Text>(дата звернення: 10.05.2023).

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2013 року «Державну програму реформування і розвитку у Збройних Сил України на період до 2017 року»: Указ Президента України від 02.03.2013 р. № 479/2013. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792013-15599> (дата звернення: 10.05.2023).

належної уваги до питань оборони держави, реформування воєнної організації, виділення необхідних ресурсів, жодну Державну програму розвитку ЗСУ не було виконано. Низьке грошове забезпечення, не вирішення проблем забезпечення житлом спонукало перспективних офіцерів залишати військову службу. У наслідок зазначеного ЗСУ, як основний елемент системи національної безпеки і оборони держави, було скорочено до критичного мінімуму, відповідно до критичного мінімуму знизилась і здатність військових з'єднань і частин до виконання завдань за функціональним призначенням.

Як наслідок, з початком неоголошеної російської війни та анексії Автономної Республіки Крим ЗСУ виявилися неготовими до оборони держави, захисту її суверенітету і територіальної цілісності. Це призвело до прискореного розгортання «гібридної війни» та подальшої російської агресії на сході України, поставило під загрозу саме існування незалежної Української держави. За таких умов державна влада була змушена вжити термінових і надзвичайних заходів для забезпечення оборони держави, в тому числі і шляхом прийняття відповідних законодавчих актів. Фактично заново довелося відновлювати здатність ЗСУ, інших військових формувань, розвідувальних та правоохоронних органів до виконання завдань за призначенням, також заново вдруге була створена на базі Внутрішніх військ МВС України Національна гвардія України²⁷ із значним розширенням її функцій щодо оборони держави.

Вирішення цих завдань вимагало негайного прийняття нових та внесення змін до діючих нормативно-правових актів військового законодавства. Адже, як зазначає В. В. Шульгін, діяльність військ (сил) повинна здійснюватися на підставі законів, інших нормативно-правових актів військової сфери суспільних відносин (військово-адміністративних актів) та відповідно до їх вимог²⁸. Забезпечення оборони держави здійснюється суб'єктами публічного управління, передусім органами державної влади та військового управління, у межах повноважень і в порядку, визначеному системою норм права, якими регулюються суспільні відносини у сфері оборони²⁹. А ЗСУ як спеціальна військова, озброєна інституція держави діють на основі закону, і тільки в межах забезпечення законності та правопорядку можуть виконувати покладені на них функції та завдання щодо оборони держави.

Фундаментальне значення для правового регулювання оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості має Конституція України, де юридично закріплені конституційно-правові основи організації оборони держави, повноваження вищих органів

²⁷ Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 17. Ст. 594.

²⁸ Шульгін В. В. Актуальні питання правового забезпечення військової діяльності: конспект лекцій. Київ: РВЦ «Військовий інститут», 2008. 364 с.

²⁹ Пашинський В. Й. Забезпечення оборони України: адміністративно-правові аспекти: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 408 с. С. 70.

державної влади у сфері оборони, завдання складових оборони та порядок управління ними. Конституція України є системо утворюючою основою джерел військового права (військово-адміністративного) права³⁰. Основним законом України визначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на ЗСУ. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. ЗСУ та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності. Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей. На території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом.

Саме зазначені конституційні норми виступають основою для формування ієрархічної системи військового законодавства (військово-адміністративного) законодавства, яким регулюються питання оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості. Можна констатувати, що вона складається з: 1) Конституції України; 2) Законів України 3) Указів та розпоряджень Президента України; 4) постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України; 5) міжвідомчих нормативних актів (у першу чергу, щодо організації взаємодії суб'єктів забезпечення оборони); 6) нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (накази, інструкції, положення, настанови, статuti тощо); 7) наказів, директив, розпоряджень Головнокомандувача ЗСУ; 8) наказів, директив, розпоряджень начальника Генерального штабу ЗСУ; 9) наказів, директив, розпоряджень Командувача об'єднаних сил; 10) наказів, директив, розпоряджень командувачів видів і родів військ ЗСУ; 11) наказів, директив, розпоряджень командувачів оперативних командувань ЗСУ; 12) наказів, розпоряджень (в тому числі бойових) командувачів оперативно-стратегічних та оперативно-тактичних угруповань військ; 13) наказів, розпоряджень (в тому числі бойових) командирів військових з'єднань і частин, підрозділів; 14) нормативно-правових актів місцевих державних адміністрацій, військово-цивільних адміністрацій, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування з питань оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості, що видані на виконання і розвиток законодавства у сфері

³⁰ Правові основи воєнної безпеки України: монографія / Є.Л. Стрельцовтаін.; Відп. ред. Є.Л. Стрельцов. Львів: НАСВ, 2016. – 188 с. С. 99.

оборони України. Таким чином, правову основу оборони України становить система ієрархічно та горизонтально структурованих нормативно-правових актів військового (військово-адміністративного) законодавства, що включає законодавчі, підзаконні нормативно-правові та правозастосовчі акти у сфері оборони держави, які ґрунтуються на положеннях Конституції України.

2. Система та повноваження суб'єктів забезпечення оборони України

Слід зазначити, що в умовах складної воєнно-політичної, оперативної-стратегічної та економічної ситуації, що склалася внаслідок російської збройної агресії проти України, вважається необхідним прискорення оборонної реформи та її адміністративно-правового забезпечення з врахуванням наявного бойового досвіду застосування сил безпеки і оборони в умовах повномасштабної російської агресії. Метою продовження оборонної реформи в Україні є зміцнення бойового потенціалу ЗСУ, інших складових сил оборони визначеними шляхом: зростанням рівня боєготовності та боєздатності; підвищенням якості та інтенсивності підготовки військ (сил); трансформації професійної культури на основі доктринальних підходів і принципів командування й контролю, підготовки, освіти НАТО; удосконаленням та розвитком на основі сучасних технологій систем управління, телекомунікацій, розвідки, логістики; професіоналізації військової служби, розвитку територіальної оборони і служби в резерві; модернізації системи мобілізаційної підготовки та мобілізації, а також допризовної підготовки та військово-патріотичного виховання молоді; поліпшенням правових, матеріальних, психологічних та соціальних умов служби; оснащенням новими, зокрема високотехнологічними, зразками озброєння і військової техніки; посиленням взаємодії усіх органів сектору безпеки і оборони для виконання спільних завдань; ефективним впровадження державної політики забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків³¹.

З метою реалізації поставлених цілей, продовжився процес правового регулювання суспільних відносин у сфері національної безпеки і оборони. Зокрема розроблено та прийнято основні політико-правові акти стратегічного концептуального характеру, які визначають напрями та завдання розвитку сектору безпеки і оборони України, зважаючи на євроатлантичні прагнення України. До них, в першу чергу, відносяться: Стратегія національної безпеки України, Стратегія воєнної безпеки України³², Концепція розвитку сектору

³¹ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

³² Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.

безпеки і оборони України³³, Стратегічний оборонний бюлетень України³⁴, Стратегія кібербезпеки України³⁵, Про Ставку Верховного Головнокомандувача³⁶.

Уперше, Стратегічний оборонний бюлетень, який розроблено за результатами оборонного огляду у 2016 році, став нормативно-правовим актом оборонного планування, дорожньою картою (планом) оборонної реформи з визначенням шляхів її впровадження на засадах і принципах Північноатлантичного альянсу. Стратегічний оборонний бюлетень визначив напрямками правового (юридичного) забезпечення оборонної реформи, внесення змін до законів України й інших нормативно-правових актів щодо: повноважень та порядку здійснення керівництва силами оборони, створення та функціонування Ставки Верховного Головнокомандувача; уточнення основних функцій та завдань Міністерства оборони України, Генерального штабу ЗСУ, а також інших складових сил оборони на стратегічному, оперативному й тактичному рівнях; організації та ведення територіальної оборони України, створення та підготовки військового резерву; удосконалення організаційних структур сил оборони та оптимізації кількості особового складу; системи матеріально-технічного забезпечення сил оборони; створення системи медичного забезпечення військ (сил); посилення демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України; функціонування системи оборонного планування; підвищення ефективності реалізації військово-технічної політики, розвитку оборонно-промислового комплексу; мобілізаційної підготовки та мобілізації в державі; удосконалення законодавства з питань протидії корупції, посилення соціального захисту військовослужбовців і членів їх сімей; організації душпастирської служби у ЗСУ та інших військових формуваннях України тощо.

Слід зазначити, що відповідно до нової Стратегії воєнної безпеки України у 2021 році прийнято оновлений Стратегічний оборонний бюлетень який

³³ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>. (дата звернення: 10.05.2023).

³⁴ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 06.06. 2016 р. № 240/2016. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137> (дата звернення: 10.05.2023).

³⁵ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 15.03.2016 р. № 96/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016#n2> (дата звернення: 10.05.2023).

³⁶ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 вересня 2017 року «Про Ставку Верховного Головнокомандувача»: Указ Президента України від 10.10.2017 р. № 313/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/313/2017#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

також визначає напрямки правового забезпечення основних цілей оборонної реформи³⁷.

Новим фундаментальним нормативно-правовим актом щодо забезпечення оборони України став Закон України «Про національну безпеку України». Він визначає принципи, основні засади та цілі державної політики національної безпеки і оборони, повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, визначається система командування, контролю та координації діяльності сил безпеки і сил оборони, (в тому числі структуру органів військового управління), основи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони³⁸. Зазначеним законом визначено, що сектор безпеки і оборони – система органів державної влади, ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України.

Сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових тобто відповідних груп суб'єктів забезпечення : сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Функції та повноваження складових сектору безпеки і оборони визначаються законодавством України. До складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, ЗСУ, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику. Інші державні органи та органи місцевого самоврядування здійснюють свої функції із забезпечення національної безпеки і оборони у взаємодії з органами, які входять до складу сектору безпеки і оборони.

³⁷ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 17 вересня. 2021 р. № 473/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121>(дата звернення: 10.05.2023).

³⁸ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>(дата звернення: 10.05.2023).

Складовими сил оборони є ЗСУ, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції з забезпечення оборони держави.

Координацію у сфері національної безпеки і оборони здійснює Рада національної безпеки і оборони України відповідно до Конституції України та Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України». В умовах воєнного або надзвичайного стану, в особливий період, а також у разі виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України, Рада національної безпеки і оборони України координує діяльність органів виконавчої влади, розглядає пропозиції щодо застосування відповідно до закону спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів. У випадках, передбачених законом, Рада національної безпеки і оборони України подає на розгляд Президентові України пропозиції щодо утворення вищого колегіального стратегічного органу воєнного керівництва обороною держави в особливий період. Пропозиції про утворення цього органу та його персональний склад затверджуються рішенням Ради національної безпеки і оборони України та вводяться в дію Указом Президента України. Положення про вищий колегіальний стратегічний орган воєнного керівництва обороною держави в особливий період затверджує Президент України³⁹.

Повноваження органів державної влади, основні функції та завдання органів військового управління, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, обов'язки підприємств, установ, організацій, посадових осіб, права та обов'язки громадян України у сфері оборони визначаються Законом України «Про оборону України»⁴⁰. Так статтею 9 Закону України «Про оборону України» передбачено, що за забезпечення оборони України Кабінет Міністрів України несе відповідальність у межах своїх повноважень.

Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері забезпечення оборони засвідчують їх спрямованість на реалізацію державної політики, пов'язаної з підготовкою до збройного захисту держави, тобто за умов мирного часу. Водночас, повноваження Кабінету Міністрів України в разі збройної агресії або збройного конфлікту, в умовах воєнного стану не мають чітко визначеного законодавчого регулювання (на відміну від діяльності Парламенту)⁴¹. Так, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» (ст. 9, 10) лише визначається, що в умовах воєнного стану Кабінет Міністрів

³⁹ Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 35. Ст. 237.

⁴⁰ Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 9. Ст. 106.

⁴¹ Пашинський В. Й. Функції і повноваження Кабінету Міністрів України у сфері оборони держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. № 6. С. 115–118.

Україні здійснює надані йому повноваження і вони не можуть бути припинені⁴².

Як визначено в Законі України «Про Кабінет Міністрів України» (ст. 1, 21), Уряд здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, які перед ним відповідальні, підзвітні та підконтрольні йому⁴³. На наш погляд, Кабінет Міністрів України відповідно до Конституції та законів України має досить широкі повноваження у сфері оборони, як вищий орган виконавчої влади забезпечує реалізацію державної оборонної політики та здійснює координацію діяльності центральних органів виконавчої влади, інших державних органів з питань розроблення та здійснення заходів забезпечення оборони.

Серед центральних органів виконавчої влади провідну роль у забезпеченні оборони відіграє Міністерство оборони України, яке є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва в мирний час та особливий період. До повноважень Міністерства оборони України належать організація в силах оборони заходів оборонного планування, визначення засад воєнної, військової кадрової та військово-технічної політики у сфері оборони, здійснення в установленому порядку координації діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони⁴⁴. Міністерство оборони України є центральним органом виконавчої влади та військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають ЗСУ та Держспецтрансслужба. Головними завданнями Міністерства оборони України є: 1) забезпечення формування та реалізація державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва в мирний час та особливий період щодо: оборонного планування; військово-технічної політики у сфері оборони; військової кадрової політики; 2) здійснення військово-політичного та адміністративного керівництва ЗС України; 3) здійснення в установленому порядку координації діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони; 4) забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, реалізації державної політики з оборонних питань, що пов'язані з використанням повітряного простору України та захистом суверенітету держави⁴⁵. Закон України «Про Збройні Сили України» визначає функції, склад Збройних Сил України, правові засади їх організації, діяльності,

⁴² Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.

⁴³ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

⁴⁴ Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06. 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

⁴⁵ Про затвердження Положення про Міністерство оборони України. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 року, № 671.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-p#Text>(дата звернення: 10.05.2023).

керівництва та управління ними. До основних функцій ЗСУ належать: оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності; стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом. Водночас закон передбачає можливість залучення з'єднань, військових частини і підрозділів до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, організації та підтримання дій руху опору, проведення військових інформаційно-психологічних операцій, боротьби з тероризмом і піратством, заходів щодо здійснення захисту життя, здоров'я громадян та об'єктів (майна) державної власності за межами України, забезпечення їх безпеки та евакуації (повернення), посилення охорони державного кордону, захисту суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі та їх правового оформлення, забезпечення безпеки національного морського судноплавства України у відкритому морі чи в будь-якому місці поза межами юрисдикції будь-якої держави, заходів щодо запобігання розповсюдженню зброї масового ураження, протидії незаконним перевезенням зброї і наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у відкритому морі, ліквідації надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, надання військової допомоги іншим державам, а також участь у міжнародному військовому співробітництві, міжнародних антитерористичних, антипіратських та інших міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України; залучення органів військового управління розвідки та військових частин розвідки, Сил спеціальних операцій до заходів добування розвідувальної інформації⁴⁶.

Крім того, питання діяльності ЗСУ щодо боротьби з тероризмом та забезпечення оборони держави в умовах гібридної війни, російської збройної агресії регулюються спеціальним законодавчими актами. Так, Законом України «Про боротьбу з тероризмом» визначено завдання ЗСУ як одного із суб'єктів боротьби з тероризмом. Міністерство оборони України, органи військового управління, з'єднання, військові частини і підрозділи ЗСУ забезпечують захист від терористичних посягань військових об'єктів та майна, зброї масового ураження, ракетної і стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових та отруйних речовин, що перебувають у військових частинах або зберігаються у визначених місцях; організовують підготовку та застосування сил і засобів Сухопутних військ, Повітряних Сил, Військово-Морських Сил і Сил спеціальних операцій ЗСУ в разі вчинення терористичного акту у повітряному просторі, у територіальних водах України; беруть участь у

⁴⁶ Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-XII. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 9. Ст. 108

проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах та в разі виникнення терористичних загроз безпеці держави із-за меж України; в разі залучення до проведення антитерористичної операції – забезпечують із застосуванням наявних сил та засобів виконання завдань щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій; беруть участь у затриманні осіб, а у випадках, коли їх дії реально загрожують життю та здоров'ю заручників, учасників антитерористичної операції або інших осіб – їх знешкоджують⁴⁷.

Державна спеціальна служба транспорту є спеціалізованим військовим формуванням, що входить до системи Міністерства оборони України, призначеним для забезпечення стійкого функціонування транспорту в мирний час та в особливий період, зокрема виконання завдань з технічного прикриття, відбудови, встановлення загороджень на об'єктах національної транспортної системи України з метою забезпечення діяльності ЗСУ та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України⁴⁸.

Відповідно до Закону України «Про Національну гвардію України» Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, призначеним для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з іншими органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, організованих злочинних груп та організацій. Національна гвардія України у взаємодії зі ЗСУ бере участь у відсічі збройної агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони. У мирний час Національна гвардія України входить до складу сил безпеки і виконує правоохоронні функції, а також розвиває спроможності, необхідні для виконання завдань у складі сил оборони. Із введенням воєнного стану вона приводиться до готовності до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану, входить до складу сил оборони, виконує поставлені завдання та підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України⁴⁹.

Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки

⁴⁷ Про внесення змін до законів України щодо боротьби з тероризмом: Закон України від 05.06.2014 р. № 1313-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1313-18#Text>(дата звернення: 10.05.2023).

⁴⁸ Про Державну спеціальну службу транспорту: Закон України від 05.02.2004 р. № 1449-IV. Відомості Верховної Ради. 2004. № 19. Ст. 269.

⁴⁹ Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 17. Ст. 594.

державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні⁵⁰.

Відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, на який в межах компетенції покладається захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України. Служба безпеки України здійснює: 1) протидію розвідувально-підривній діяльності проти України; 2) боротьбу з тероризмом; 3) контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, економічної та інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури; 4) охорону державної таємниці. Служба безпеки України підпорядковується Президентові України та підконтрольна Верховній Раді України⁵¹.

Важливе значення для забезпечення оборони держави має діяльність розвідувальних органів України (Служби зовнішньої розвідки України, розвідувального органу Міністерства оборони України, розвідувального органу уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону) які уповноважені законом здійснювати розвідувальну діяльність з метою захисту національних інтересів України від зовнішніх загроз⁵². Розвідувальні органи як суб'єкти забезпечення національної безпеки і оборони України беруть участь у формуванні і реалізації державної політики з питань національної безпеки і оборони у визначених законодавством сферах. Повноваження розвідувальних органів визначаються законодавством України. Натомість пріоритетні завдання розвідувальним органам визначаються Президентом України.

Управління державної охорони України відповідно до законодавства не виконує завдань у сфері оборони, проте додаткові функції щодо забезпечення діяльності органів військового управління здійснює. Управління державної охорони України здійснює державну охорону органів державної влади України, забезпечення безпеки посадових осіб та охорони об'єктів, визначених законом. Управління державної охорони України підпорядковане Президентові України та підконтрольне Верховній Раді України⁵³.

В умовах інформаційного суспільства, ведення інформаційної війни значна увага приділяється організації інформаційного забезпечення оборони. Так, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України є

⁵⁰ Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2003. № 27. Ст. 208.

⁵¹ Про Службу безпеки України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 27. Ст. 382.

⁵² Про розвідку. Закон України від 17.09.2020 р. № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

⁵³ Про державну охорону органів державної влади та посадових осіб: Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 35. Ст. 236.

державним органом, призначеним для забезпечення функціонування і розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, криптографічного та технічного захисту інформації, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, а також інших завдань відповідно до закону⁵⁴.

Особлива увагу у контексті забезпечення воєнної безпеки, обороноздатності держави приділяється ефективній діяльності оборонно-промислового комплексу. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, разом з іншими органами сектору безпеки і оборони визначає пріоритетні напрями розвитку оборонно-промислового комплексу, забезпечує нормативно-правове регулювання у цій сфері, аналізує стан та тенденції розвитку оборонно-промислового комплексу України, розробляє та організовує виконання державних програм розвитку оборонно-промислового комплексу.

На реалізацію завдань, визначених Стратегією воєнної безпеки України прийнято закон «Про основи національного спротиву», який визначає правові та організаційні засади національного спротиву, основи його підготовки та ведення, завдання і повноваження сил безпеки та сил оборони та інших суб'єктів з питань підготовки і ведення національного спротиву, в тому числі питання організації територіальної оборони⁵⁵.

Для реалізації визначених законом повноважень суб'єкти забезпечення оборони використовують такі правові інструменти як підзаконні нормативно-правові акти. Закони як нормативно-правові акти вищої юридичної сили у сфері оборони є правовою основою для прийняття підзаконних, у тому числі відомчих нормативно-правових актів військового (військово-адміністративного) законодавства, які більш детально регулюють суспільні відносини у сфері оборони, діяльність ЗСУ та інших військових формувань.

Таким чином, суб'єкти забезпечення оборони, органи військового управління видають нормативно-правові акти у сфері оборони в межах повноважень визначених законом, для реалізації своїх функцій і завдань у сфері оборони. У сфері оборони розрізняють адміністративні нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, інших центральних органів державної влади (включаючи нормативно-правові акти органів військового управління і військового командування), місцевих органів виконавчої влади, органів

⁵⁴ Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 23.02.2006 р. № 3475-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2006. № 30. Ст. 258.

⁵⁵ Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX *Відомості Верховної Ради*. 2021 № 41, ст. 339.

місцевого самоврядування, суб'єктів делегованих повноважень. Так, Президент України як глава держави видає укази й розпорядження, а як Верховний Головнокомандувач ЗСУ з питань оборони видає накази і директиви⁵⁶. У 2018 році Верховний Головнокомандувач ЗСУ видав наказ, яким затвердив Доктрину застосування сил оборони держави.

Міністерство оборони України як центральний орган виконавчої влади та орган військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають ЗСУ та Державна спеціальна служба транспорту, видає директиви, накази і розпорядження. У ЗСУ та інших військових формуваннях органи військового управління видають такі види підзаконних адміністративно-правових актів: наказ, директива, розпорядження, бойовий наказ, бойове розпорядження, доручення, рішення, положення, постанова, інструкція, формуляр, доповідь, правила, план, звіт, доповідь, донесення, методичні рекомендації та інші, розроблені в установленому порядку⁵⁷.

Так, для забезпечення ефективного виконання завдань за призначенням як у мирний час, так і в особливий період, розроблено відомчі підзаконні нормативно-правові акти з підготовки та застосування ЗСУ: Концепція підготовки ЗСУ, Основи підготовки і ведення операцій військ (сил), Настанова з оперативної підготовки у Збройних Силах України, Настанова з оперативної роботи органів військового управління та штабів ЗСУ, Настанова з бойової підготовки у ЗСУ та стандарти підготовки, Бойові статuti механізованих і танкових військ, військ протиповітряної оборони, авіації, радіотехнічних та зенітно-ракетних військ, Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у ЗСУ тощо.

ВИСНОВКИ

Діяльність з формування системи забезпечення воєнної безпеки, оборони України стала невід'ємною частиною і фактором державотворчих процесів. Нині створені правові основи забезпечення оборони держави, система нормативно-правових актів, що визначають організацію і діяльність сектору безпеки і оборони держави з метою підготовки держави до захисту від воєнних загроз та захисту суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності України в умовах збройного конфлікту. Правову основу оборони України становить система ієрархічно та горизонтально структурованих нормативно-правових актів військового (військово-адміністративного) законодавства, що включає законодавчі акти, підзаконні нормативно-правові та правозастосовчі акти у сфері оборони держави, які ґрунтуються на положеннях Конституції України.

⁵⁶ Про оборону України: Закон України від 6 груд. 1992 р. № 19320-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.

⁵⁷ Інструкція з діловодства у Збройних Силах України: наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 7 квіт. 2017 р. № 124. *Архів Адміністративного департаменту Міністерства оборони України за 2017 рік*.

Фундаментальне значення для правового регулювання оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості має Конституція України, де юридично закріплені конституційно-правові основи організації оборони держави, повноваження вищих органів державної влади у сфері оборони, завдання складових оборони та порядок управління ними. Конституція України є системо утворюючою основою джерел військового (військово-адміністративного) права які регулюють суспільні відносини у сфері оборони держави. На її основі приймаються законодавчі акти які визначають систему забезпечення оборони, повноваження суб'єктів забезпечення оборони та порядок публічного управління обороною держави.

Для реалізації своїх повноважень суб'єкти забезпечення оборони, у межах визначених законом, приймають підзаконні, у тому числі відомчі нормативно-правові актів військового (військово-адміністративного) законодавства, які більш детально регулюють суспільні відносини у сфері оборони, діяльність ЗСУ та інших військових формувань.

Подальший розвиток правового регулювання системи оборони нашої держави буде визначатися об'єктивним розвитком суспільних у сфері оборони який зумовлений російською військовою агресією та необхідність проведення оборонної реформи на основі принципів і стандартів Північноатлантичного альянсу.

АНОТАЦІЯ

У статті аналізуються основні правові акти, які приймалися в Україні з метою створення власних збройних сил та інших військових формувань держави. Розглянута ієрархічність системи військового законодавства (законодавства у сфері оборони), яким регулюються питання оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості. Зазначено, що Конституція є системо утворюючою основою законодавства у військовій сфері. Констатовано про необхідність внесення змін до Конституції України щодо закріплення завдань Сектору безпеки і оборони держави. Зазначено про необхідність системного вдосконалення військового законодавства відповідно до набутого досвіду відсічі російської агресії. Зроблено аналіз системи та повноваження суб'єктів забезпечення оборони України. Відмічено, що Міністерство оборони відіграє провідну роль у реалізації державної політики в сфері оборони держави.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради від 24.08.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38 .Ст. 502
3. Про військові формування на Україні: Постанова Верховної Ради України від 24.08. 1991 р.№ 1431-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1991. № 38, Ст. 506.

4. Про Концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України: Постанова Верховної Ради України від 11.10.1991 р. № 1659-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1991. № 51. Ст. 729.
5. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 9. Ст. 106.
6. Кузьмук О. І. Формування та еволюція Воєнної організації(сектору безпеки і оборони) України (1991–2012): монографія. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського. 2013. С. 134.
7. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.
8. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190.
9. Про загальний військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385.
10. Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ: Закон України від 19.04.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 399.
11. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 44. Ст. 416
12. Про текст Військової присяги: Постанова Верховної Ради України від 06.12.1991 р. № 1936-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 13.
13. Про невідкладні заходи щодо будівництва Збройних Сил України: Указ Президента України від 05.04.1992 р. № 209. URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/209/92>. (дата звернення: 10.05.2023).
14. Про тимчасові статuti Збройних Сил України :Указ Президента України від 07.10. 1993 р. № 431/93 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/431/93#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
15. Про Воєнну доктрину України: Постанова Верховної Ради України від 19.10.1993 р. № 3529-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 43. Ст. 409.
16. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 2. Ст. 5.
17. Про прикордонні війська України: Закон України від 04.11.1991 р. № 1779-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 2. Ст. 17.
18. Про Національну гвардію України: Закон України від 04.11.1991 р. № 1774-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 1. Ст. 1.
19. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 27. Ст. 382.
20. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.

21. Пашинський В. Й. Забезпечення оборони України: адміністративно-правові аспекти: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 408 с. С. 34-35.

22. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р № 548-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 194.

23. Про Статут гарнізонної та вартової служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 550-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 196.

24. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 551-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 197.

25. Про Стройовий статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 549-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 195.

26. Про Державну програму переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом : Указ Президента України від 17.04.2000 р. № 348/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348/2002#Text>(дата звернення: 10.05.2023).

27. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2013 року «Державну програму реформування і розвитку у Збройних Сил України на період до 2017 року»: Указ Президента України від 02.03.2013 р. № 479/2013. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792013-15599>(дата звернення: 10.05.2023).

28. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 17. Ст. 594.

29. Шульгін В. В. Актуальні питання правового забезпечення військової діяльності: конспект лекцій. Київ: РВЦ «Військовий інститут», 2008. 364 с.

30. Пашинський В. Й. Забезпечення оборони України: адміністративно-правові аспекти: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 408 с. С. 70.

31. Правові основи воєнної безпеки України: монографія / Є.Л. Стрельцов та ін.; Відп. ред. Є.Л. Стрельцов. Львів: НАСВ, 2016. – 188 с. С. 99.

32. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>(дата звернення: 10.05.2023).

33. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>. (дата звернення: 10.05.2023).

34. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016.

URL:<http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>. (дата звернення: 10.05.2023).

35. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 06.06. 2016 р. № 240/2016. URL:<http://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137>(дата звернення: 10.05.2023).

36. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 15.03.2016 р. № 96/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016#n2>(дата звернення: 10.05.2023).

37. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 вересня 2017 року «Про Ставку Верховного Головнокомандувача»: Указ Президента України від 10.10.2017 р № 313/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/313/2017#Text>(дата звернення: 10.05.2023).

38. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 17 вересня. 2021 р. № 473/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121>(дата звернення: 10.05.2023).

39. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>(дата звернення: 10.05.2023).

40. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183\98-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 35. Ст. 237.

41. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 9. Ст. 106

42. Пашинський В. Й. Функції і повноваження Кабінету Міністрів України у сфері оборони держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. № 6. С. 115–118.

43. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.

44. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

45. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

46. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 року, № 671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-п#Text>(дата звернення: 10.05.2023).

47. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12. 1991 р. № 1934-XII. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 9. Ст. 108.

48. Про внесення змін до законів України щодо боротьби з тероризмом: Закон України від 05.06.2014 р. № 1313-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1313-18#Text>(дата звернення: 10.05.2023).
49. Про Державну спеціальну службу транспорту: Закон України від 05.02.2004 р. № 1449-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2004. № 19. Ст. 269.
50. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 17. Ст. 594.
51. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2003. № 27. Ст. 208.
52. Про Службу безпеки України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 27. Ст. 382.
53. Про розвідку. Закон України від 17.09.2020 р. № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>(дата звернення: 10.05.2023).
54. Про державну охорону органів державної влади та посадових осіб: Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 35. Ст. 236.
55. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 23.02.2006 р. № 3475-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2006. № 30. Ст. 258.
56. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX *Відомості Верховної Ради*, 2021, № 41, ст. 339.

Information about the authors:
Dikhtievskiy Petro Vasylivych,

Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of Administrative Law and Process
Educational and Scientific Institute of Law
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
60, Volodymyrska str., Kyiv, 01033, Ukraine

Kryvenko Oleksandr Vasylivych,

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Law
National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy
28, Povytroflotsky str., Kyiv, 030493, Ukraine

Pashinskyi Volodymyr Yosypovych,

Doctor of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Administrative Law and Process
Educational and Scientific Institute of Law
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
60, Volodymyrska str., Kyiv, 01033, Ukraine